

Innledning

Ytringsfriheten som rettslig substans ser vi først når den er under angrep. I Norden har ytringsfriheten måttet tåle både åpne og skjulte angrep den siste tid. Det dreier seg om de norske og danske myndigheters unnskyldning og krokodilletårer i karikaturstriden, om forskere som forsøker å vekke til live for lengst avdøde blasfemibestemmelser, om uklare grunnlovsbestemmelser, og nå sist i form av boikott av kinofilmen *Da Vinci-koden* på Færøyene. I dette forord skal fokus i særlig grad rettes mot den såkalte karikaturstriden.

Angrepene på ytringsfriheten kom i særlig grad fra det vi kan kalle Den gamle og Den nye religion, representert ved henholdsvis Gudstroen og Markedet. Disse angrepene er vevet inn i hverandre, og vi skal i det følgende se nærmere på noen få dynamikker.

Angrepene fra den gamle religion omfatter fra primitive følelsesmessige eller instinktive utbrudd som steinkasting, brenning av flagg, rasering av eiendom. Disse utbruddene minner om de man ser når man kaster en stein inn i en murtue eller tenner på et vepsebol.

Noe mer sofistikerte blir angrepene når det gammelreligiøse angrep transformeres til et angrep på vår nye religion, Markedet, i form av trusler om boikott av varer og terminering av verdifulle kontrakter. David Hume fremsatte en heller spekulativ hypotese om at fornuften var følelsenes tjenestepike. Den transformering av angrep vi nå

er vitne til svekker i alle fall ikke hypotesen.

Trusselen om angrep på vår nye religion, Markedet, skaper et nytt angrep på ytringsfriheten i form av politikere som etter beste evne forsøker å tale med to tunger. På den ene siden konstateres ytringsfriheten, men da kun som en form for unnskyldning. På den annen side beklager man seg over at noen er så ukloke at de bruker sin frihet. Om man i ytringsfrihetens navn ønsker å bruke religiøse allegorier, kan man si at politikerne anvender ytringsfriheten på samme måte som Pontius Pilatus anvendte det berømte vannfat da den berømte dødsdommen ble avsagt, nemlig til å toe sine hender i.

Det farligste angrepet på ytringsfriheten kommer imidlertid verken i form av instinktive utbrudd eller politikere som verbalt forbryter seg på ytringsfriheten. Det farligste angrepet kommer fra velmenende sosiologer, samfunnsvitere, teologer og jurister som sauser sammen uklare forestillinger om makt, blasfemi, fred, ytringsfrihet, respekt, svake grupper og religiøs identitet. Det dreier seg om tekster som åpner rosenrødt med forestillinger om «fred» og «respekt» for «den annen», særlig «den svake part». Disse rosenrøde utgangspunkter følges så opp med mindre hyggelige vendinger om «ytringsfrihetens grenser», «blasfemi» og «straff».

Konstruksjonen om at blasfemibestemmelsen verner den svake, mens ytringsfriheten verner den sterke part med makt, er

håpløst skjør. Den grunnlovsbestemte ytringsfriheten er nettopp satt for å verne den svake som hevder noe den mektige, typisk det politiske flertall som har makt over lovgivningsprosessen, finner støtende. Det er blasfemibestemmelsen som historisk sett er satt for å verne den rådende kultur og flertallet; blasfemibestemmelsen er gitt av den som har makten for å undertrykke de «annerledestroende» og beskytte de «rettroende». Vi bør i denne forbindelse erindre det paradoksale faktum at vår nåværende blasfemilovgivning ble gitt for å beskytte en religion hvis stiftere selv ble henrettet som følge av blasfemi. Man sørger ved et blasfemiforbud dessuten for at religionen i høyest mulig grad bevarer sin sløvende virkning på folkegrupper som ellers ville krevd likhet og likestilling.

Ytringsfriheten og religionsfriheten står i et problematisk forhold til hverandre. Årsaken til dette er at de mange religioner inneholder en ontologi som pretenderer å

utgjøre den endelige sannhet om verden og dens påståtte skaper, samt en befaling om å utbre denne ontologi, herunder å bekjempe angrep på ontologien. Religionsfriheten og religionsutøvelsen står således ikke bare står i et spenningsforhold til ytringsfriheten, men i prinsippet til ethvert annet system som hevder en annen ontologi enn den enkelte religion. I dette lys kan man si at religionsfriheten også utgjør et problem for religionsfriheten selv: Forestillingen om institusjonaliserte religioner side om side er fra den enkelte religions perspektiv nær alltid hykleri. I den grad religionene skal bli til noe annet en blasfemi for den annen og den annens religion, må den tåle å bli transformert til en subjektiv størrelse hos den enkelte. Dette indikerer også i hvilken retning vi bør gå om spenningen skal løses opp.

Dette nummer er redigert av den norske redaksjonskomitéen.